

[RECENSIE]

*150 jaar Nieuwewandeling. Gevangenis Gent (1862-2012)*, Gent, Uitgeverij Snoeck, 2011, 224 pp., ISBN 9789461610287

Nadat uitgeverij Snoeck in 2007 het boek *De Tempel van Themis. Gent: 160 jaar gerechtsgebouw en rechtspraak* publiceerde, bracht deze Gentse uitgeverij – als een soort verlengstuk daarvan – omstreeks de jaarwisseling 2011-2012 de bundel *150 jaar Nieuwewandeling. Gevangenis Gent (1862-2012)* op de markt. De naam Nieuwewandeling dateert overigens van vóór de ingebruikname van de gelijknamige gevangenis in 1862 en verwijst naar de inplantingsplaats van deze penitentiaire instelling op een voordien landelijke en nog onbebouwde Gentse buitenwijk, waar de bourgeoisie op zondag kwam flaneren. De gevangenis van de Nieuwewandeling was bedoeld om het van rond 1770 daterende Gentse ‘tuchthuis’ aan de Coupure te ontlasten en op termijn te vervangen.

Dat laatste gebeurde pas in 1935, toen het gevangenisgebouw aan de Coupure werd opgeheven en de Nieuwewandeling als enige gevangenis in Gent overbleef. Vooraleer de eigenlijke geschiedenis van de Nieuwewandeling aan bod komt, wordt in deze publicatie kort maar deskundig ingegaan op het ontstaan van de gevangenis als instituut in Europa, op de geschiedenis van de Gentse gevangenissen vóór de ingebruikstelling van de Nieuwewandeling en op de historische evolutie van de gevangenisarchitectuur, het gevangenisbeleid, het dagelijkse gevangenisregime en de gevangenispopulatie in België sinds de late achttiende eeuw.

In het kader van het specifieke aandachtsgebied van *Wetenschappelijke tijdingen* verdient vooral het hoofdstuk *De Tweede Wereldoorlog en de repressie* (pp. 115-145) uit deze monografie – van de hand van Paul Drossens (°1976) en Dimitri Roden (°1982) – vermelding, en daarbinnen in het bijzonder het deel dat *De tijd van de repressie* behandelt (pp. 127-145). Al op 6 september 1944, de dag dat de Duitse troepen Gent verlieten, werden de eerste van collaboratie verdachte en door verzetsgroepen al dan niet met een officieel bevel daartoe aangehouden personen in de Nieuwewandeling opgesloten. *“In nog geen week tijd groeit de gevangenisbevolking aan tot 1151 gedetineerden.”* (p. 128) Om de toevloed van opgepakte, echte of vermeende collaborateurs te huisvesten, werden in Gent – naast de Nieuwewandeling – een artilleriekazerne, de toenmalige kazerne op het Sint-Pietersplein en het bisschoppelijk Groot Seminarie ingeschakeld als interneringsplaatsen; naast het hechteniskamp in het 25 kilometer verderop, in de richting van Antwerpen, gelegen provinciestadje Lokeren. De drie Gentse ‘noodgevangenissen’ werden al in de loop van september of oktober 1944 opnieuw gesloten. Het kamp van Lokeren, dat in 1940 als dusdanig was gebouwd in opdracht van de Duitse bezetters om er de krijgsgevangenen in op te sluiten die zij dachten te maken bij de Slag om Engeland van dat jaar, bleef in functie tot einde 1947. Historicus en huidig ondervoorzitter van de politieke partij Groen Björn Rzoska (°1973) schreef daarover op basis van zijn Gentse licentiaatsverhandeling uit 1996 een voortreffelijk boek, dat 3 jaar later door de Leuvense uitgeverij Davidsfonds werd uitgebracht onder de titel *Zij komen allen aan de beurt, de Zwarten. Het kamp van Lokeren 1944-1947*.

Intussen fungeerde in Gent van einde oktober 1944 tot einde mei 1946 de vroegere textiel fabriek La Linière des Flandres in de Wollestraat (nu Warandestraat) – in het kader van de repressie en de epuratie van het incivisme tijdens de Tweede Wereldoorlog – als interneringscentrum. Onder de kop *Internerings in de Wollestraat* schetsen Drossens en Roden in kort bestek een informatief overzicht van de vaak nogal problematische leefomstandigheden in ‘De Wollestraat’. (pp. 132-138) Hetzelfde doen de beide auteurs voor de Nieuwewandeling, maar dan tot 1950, toen de meeste incivieken er hun straf tijd hadden uitgezeten. (pp. 138-144)

Zowel in 'De Wollestraat' als in de Nieuwewandeling vormde onder andere de overbevolking een sterk bezwarende factor: *"Op 15 december 1946 zitten er in de gevangenis van Gent [d.w.z. de Nieuwewandeling, met nog altijd de oorspronkelijke 368 cellen!] op een totaal van 944 gedetineerden nog 600 mannelijke en 75 vrouwelijke incivieken."* (p. 130) Een minpunt van de tekst van Drossens en Roden is dat deze twee historici in hun bijdrage geen vergelijkingen maken met andere Belgische (hulp) gevangnissen of interneringscentra tijdens de jaren onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog, waartoe bijvoorbeeld bovengenoemde publicatie van Björn Rzoska de mogelijkheid bood.

In de Nieuwewandeling werden tussen begin december 1944 en einde mei 1948 17 executies van tot de doodstraf veroordeelde collaborateurs uitgevoerd, onder wie die van volksvertegenwoordiger en 'oorlogsburgemeester' van Ronse Leo Vindevogel (1888-1945). Vermelden wij verder dat de ter dood veroordeelde Hendrik Elias (1902-1973), algemeen leider van het Vlaams Nationaal Verbond tussen 1942 en 1944 en burgemeester van Gent van augustus 1941 tot september 1944, vastzat in de Nieuwewandeling van 21 oktober 1945 tot 11 juli (!) 1950, waarna hij tot 1959 in de gevangenis van Sint-Gillis-Brussel verbleef. Elias, historicus en jurist, verslond tijdens zijn detentie massa's boeken, onder meer als voorbereiding op zijn latere publicaties over de geschiedenis van de Vlaamse beweging. Lezen – en bovendien schrijven – in de gevangenis deden ook de flaminganten Lodewijk Dosfel (1881-1925) en Wies Moens (1898-1982), die na de Eerste Wereldoorlog vanwege hun betrokkenheid bij het activisme werden gearresteerd en die hun ervaringen in de Nieuwewandeling tijdens de jaren 1920-1921 ter plekke op schrift stelden.

[Nico Van Campenhout]